

Based on the results of in-depth statistical surveys of 1920s, peasant farms are conditionally divided by us into three groups. The first group is proletarianized peasant farms that can't survive at the expense of their own economy and look for outside earnings, hire out other people's farms, sugar factories, transportation and construction, and so on. This group of farms is defined as unprofitable, and such that gradually eats up its budget, thus going along the path of further proletarianization.

The second group of farms is purely agricultural. Highly productive beet-growing began to be part of crop rotation, but didn't play a decisive role yet. From the purely economic side, this group, mainly, had a deficit budget, but that's all. The third is the group of farms that is most provided with production means. It differs significantly from the two previous groups and is characterized from the production side as a multi-profile, agricultural and animal husbandry. Agriculture, except cultivation of traditional grain crops, gained a significant bias towards intensification. Accelerated development acquired expansion in sowing of sugar beet, winter wheat, sunflower, lentils. The cattle breeding even more often is based on purchase and sale of cattle, which is partly grown by farms themselves, and in part is grown up before it achieves the best commodity qualities. Such farms became quite profitable and provided a noticeable gain of income.

Scientific novelty of the obtained results is defined by: problem statement which has not yet been the subject of special scientific research; critical analysis of problem historiography and new archival sources introduction into the scientific circulation; proving the positive value of farming development in order to implement technological progress achievements, development of agricultural productivity and, first of all, its marketability.

The generalized data allow us to conclude that the growth in cereals production per capita of rural population, especially in the second half of the 1920s, occurred first of all due to the growth of their production in farming and growing middle peasant farms. Farms had better providing with animal draught power. If 71.1% of peasant farms with sown area to 0.1 hectares and 44.5% of peasant farms with sown area to 1.1 hectares did not have animal draught power, then among farms (statistics of that time qualified them as "wealthy and middle peasants") with sown area of more than 2.1 hectares only 23.0% of farms didn't have animal draught power. Besides, it is necessary to add that the lion's share of farms of this group, without animal draught power, was related to the farms with sown area up to 3.1 acres.

State open repressive policy towards peasant farmers in the late 1920s became a logical consequence of rapid quantitative and qualitative changes towards the reduction of this category of the most economically active peasantry. Thus, the number of agrarian type farms in Ukraine in 1928 decreased by 27,5% in comparison with 1927. Having become a hostage of the totalitarian system, which had gained strength, the main object of zealous political persecution, the young Ukrainian farming at a boundary of the 1920's and 30's descended from the historic arena.

Concerning modern prospects of Ukrainian farming development, it is necessary to emphasize that despite a new tendency towards agricultural production industrialization, in general, in agriculture of Ukraine, due to a number of reasons (features of agro-landscapes, local traditions, quality requirements for many types of plant growing, especially animal husbandry products), even in purely production sense, the wide field of activity for functioning and development of farms remains.

Key words: power, prosperous peasants, peasantry, peasant farms, agriculture, farms.

УДК 94:372.(477)«1955/1965»

О. Ф. Нікілев

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДОШКІЛЬНО-ВИХОВНА СФЕРА УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА СЕРЕДИНИ 1950-Х-СЕРЕДИНИ 1960-Х РР.: РЕАЛІЇ ПОВСЯКДЕННЯ

Висвітлено стан та умови, в яких доводилося функціонувати дитячим дошкільним закладам у соціально-економічних реаліях українського села середини 1950-х – середини 1960-х рр. Показано, що на селі дитячі садки були сезонного типу, весь тягар із їх утримання лягав на колгоспи. Більшість їх, через слабкість своїх бюджетів, не могла забезпечувати відповідний рівень догляду дітей. Зазначено, що відкривалися вони у непристосованих, погано обладнаних будівлях. Їхні приміщення за своєю площею абсолютно не відповідали кількості дітей, що у них перебували. Хронічно не вистачало кухонного і столового приладдя, твердого і м'якого інвентарю, постільної білизни, подушок, ковдр, ліжок, рушників, посуду, ложок, іграшок, тощо. Був обмеженим асортимент продуктів харчування, низька їх поживність, калорійність та вітамінізація. Відповідними стану роботи і матеріальної бази колгоспних дитячих закладів були виховання і догляд за дітьми. Аналізуються причини такого стану дошкільної сфери села.

Ключові слова: село, дитячі дошкільні заклади, соціально-культурний розвиток, соціальна інфраструктура.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з найменш розроблених проблем історії села другої половини ХХ ст. є соціальна історія. І хоча в останній період з'явилися праці І. Лубко [1], В. Марченко [2], В. Марчука [3], І. Рибачака [4], І. Романюка [5], розглядаються в них лише окремі її аспекти. Тож, значне коло проблем соціально-культурного, соціально-побутового характеру ще не знайшли свого висвітлення. До їх числа, зокрема, належить і така, практично не досліджена тема, як умови, в яких відбувалося виховання підростаючого покоління, реалії, взагалі стан системи дошкільних закладів на селі. До певної міри, заповнити існуючу наукову прогалину покликана дана публікація.

Виклад основного матеріалу Серйозною проблемою для села у 1950-х–1960-х рр. було виховання його маленьких мешканців дошкільного віку. Незважаючи на те, що ситуація з дитячими дошкільними установами була непростною і в місті, ні в яке порівняння з нею вона не йшла на селі. Якщо у містах дитячі садки і ясла знаходилися на утриманні держави і великих промислових підприємств, мали досить солідну матеріальну базу, відповідне продуктове, медичне, освітньо-виховне забезпечення, за ними здійснювали систематичний догляд соціальні та інші установи, то на селі така система знаходилася у зародковому стані. Тут дитячі дошкільні заклади були двох категорій: стаціонарні та сезонні. Стаціонарні, тобто функціонуючі цілорічно, становили мізерну частку існуючих виховних закладів. Так, у 1955 р. їх нараховувалося 387 одиниць, а у 1960 – 463

[6, 20; 7 13], що становило чверть процента від загальної кількості сільськогосподарських артільей.

Пояснювалося це тим, що, як у і містах, на селі весь тягар по відкриттю і утриманню дитсадків лягав на підприємства. Переважна ж більшість господарств, через слабкість своїх бюджетів, не могла їх утримувати і забезпечувати цілорічно високий рівень догляду дітей. Хоча в республіці і мав місце процес будівництва за рахунок колгоспів повноцінних дошкільних закладів, які відповідали всім вимогам часу і не поступалися ні чим аналогічним закладам у містах. Наприклад, у 1965 р. постійно діючі дитячі заклади колгоспів «Пам'яті Ілліча» Черкаського району, «Радянська Україна» та «Комуніст» Шполянського району Черкаської області були представлені на Всесоюзній виставці досягнень народного господарства у Москві [8, 71].

Однак, основну масу дитячих дошкільних закладів становили установи сезонного типу, що створювалися на період напружених сільськогосподарських робіт з безрезня по жовтень. Їх відкриття, кадрове, продуктове, матеріальне забезпечення, організація виховання, медичного нагляду були додатковим навантаженням для голів колгоспів серед інших численних обов'язків організаційно-господарського характеру.

За умов, коли від керівників господарств вимагалось, понад усе і в першу чергу, забезпечення у належних обсягах виробництва для держави сільськогосподарської продукції, ця ділянка їхньої роботи була у них далеко не на першому місці і вони не приділяли їй належної уваги. Багато хто з них взагалі вважав для себе зайвим клопотом мати такі установи у своїх сільгоспартілях. Наприклад, у 1955 р. голова колгоспу ім. Будьонного Херсонської області С. Дробот заявляв, що не знаходить за потрібне організувати дитячі ясла і вважає взагалі зайвим розмовляти на цю тему [9, 71].

Тож звичним явищем були значні затримки з відкриттям дитячих закладів. У багатьох господарствах вони не працювали зовсім. Так, у 1955 р., за даними перевірок партійних, освітніх та статистичних органів, по республіці спостерігалася така картина: на 5 березня зовсім не розпочали свою дитячі заклади в Одеській, Сталінській, Ворошиловградській і Кіровоградській областях; на 30 квітня на Київщині у Броварському районі у 26 його колгоспах, що складалися з 92 сіл, працювало лише 15 дитячих садочків і аналогічна ситуація спостерігалася у всіх її районах. На 1 червня у Волинській області, яка мала 581 колективне господарство, було відкрито менше, ніж по одному садочку на колгосп. У Херсонському районі однойменної області у багатьох господарствах у тому році дитячі садки взагалі не функціонували [10, 4].

Таке ставлення до дитячих садків з боку очільників господарств визначало серйозні проблеми у їх функціонуванні. Вони відкривалися у непристосованих, погано обладнаних, а то й взагалі аварійних будівлях, у жилих будинках колгоспників. За місцем свого розташування та площею вони не відповідали вимогам санітарних норм. Наприклад, у 1955 р. у колгоспі ім. Хрущова Каланчакського району Херсонської області дитсадок розміщувався у приватному будинку і мав лише дві кімнати. Господар систематично обмежував персонал у його обов'язках по догляду за дітьми, а самим дітям забороняв

користуватися озелененою частиною двору, через що ті мусили перебувати весь час на сонці [8, 13].

Виконком Криничанської районної ради Дніпропетровської області у 1959 р. на своєму засіданні, розглянувши стан дитячих ясел тільки в одному колгоспі – ім. Калініна, – констатував таку ситуацію: «У першій бригаді приміщення старе, знаходиться в стороні від центра населеного пункту бригади, що утруднює відвідування ясел дітьми. У другій бригаді спеціального приміщення ясел немає. І з року в рік ясла були у власних будинках колгоспників, разом з господарськими приміщеннями. У третій бригаді приміщення ясел погано відремонтовані, без вентиляції, криша тече. Територія не повністю загорожена, не озеленена, засмічена. Поруч з яслами знаходиться тваринницький двір» [11, 64]. У наступному році така ситуація була зафіксована при перевірці інших господарств [12, 152].

При цьому у колгоспах часто були будівлі або спеціально споруджені, або підготовлені для розміщення там дошкільних закладів. Проте вони, за рішенням керівників господарств, передавалися або під контори правлінь, або під житло для себе чи секретарів парторганізацій, або під інші цілі, що не мали відношення до дитячих закладів. Так, у колгоспі ім. Ворошилова Джанкойського району Кримської області відремонтоване і підготовлене для потреб дитячого садка приміщення було віддане для вирощування курчат. А у селі Гай-Ніжинка колгоспу ім. Енгельса Дрогобицької області спеціально збудований будинок для дитячих ясел зайняв під житло сам голова [8, 12]. У колгоспі 8 Березня Євпаторійського району Кримської області приміщення дитячого садка було зайнято під квартиру секретарем парторганізації господарства [10, 26].

Умови роботи дитячих садків були надзвичайно незадовільні. Їхні приміщення за своєю площею абсолютно не відповідали кількості дітей, що у них перебували. Вони не були електрифіковані і телефонізовані, їхні території були у занедбаному стані. У своїй більшості вони не мали навіть майданчиків, де б діти могли бавитися. Мав місце тотальний дефіцит усього необхідного для утримання дітей. Хронічно не вистачало кухонного і столового приладдя, твердого і м'якого інвентарю, постільної білизни, подушок, ковдр, ліжок, горщиків для відправлення природних потреб, рушників, посуду, ложок, іграшок. Тож діти, поки їхні батьки працювали, перебували у досить скрутних умовах. Через обмеженість кількості ліжок їх укладали спати по двоє. У разі ж відсутності такої можливості дітки мусили спати на підлозі, на набитих соломною матрацах. Нерідкими були випадки, коли дітей зовсім не клали спати, як, наприклад, у колгоспах Решетилівського, Ново-Санжарського, Машівського та Велико-Богданівського районів Полтавської області, де дитячі садки були розміщені в орендованих у колгоспників хатах [10, 3].

Через відсутність рушників діти часто не вмивалися впродовж цілого дня. А через нестачу ложок, тарілок, стільців мали місце складнощі з їх годуванням. Наприклад, у 1955 р. в колгоспі ім. Чапаєва Харцизького району Сталінської області на 46 дітей дитячого садка, який розміщувався у приміщенні, розрахованому на 20 осіб, був лише один рушник, один стільчик, один горщик та 9 ложок [8,

15]. У дитячому садку колгоспу ім. Хрущова с. Михайлівки Березанського району Київської області на 35 дітей малоса 10 тарілок і їх годували по черзі, а в колгоспі ім. Ворошилова с. Фастівочка Маківського району цієї ж області дитячий садок був відкритий у найманій хаті, діти їли за довгою лавою, стоячи, бо не було стільців та столу [8, 15]. З цього приводу відділ статистики населення та охорони здоров'я ЦСУ республіки у своїй доповідній записці до ЦК КПУ та Ради міністрів республіки «Об обслуговуванні дітей в колхозних детских яслях» так охарактеризував ситуацію: «В большинстве яслей не хватает ложек. Кормят детей в несколько очередей» [8, 14].

Не менш складною була і ситуація з харчуванням дітей. Упродовж всього періоду характерною ознакою дитячих садків була обмеженість асортименту продуктів, низькі їх поживність, калорійність та вітамінізація. Основу харчового раціону в них у другій половині 1950-х рр. становили картопля, пшона, борошно грубого помелу та олія. Майже повністю було відсутнє забезпечення крупами, жирами. Навіть були проблеми з хлібом. Оскільки він завозився раз на тиждень, то його або не вистачало, або діти нерідко їли черствий, а то й цвілий хліб. У 1955 р. Міністерство освіти у своєму звіті про ситуацію у колгоспних дитячих садках називало таку ситуацію типовою і наводило десятки прикладів по всіх областях республіки. Так, у дитячому садку колгоспу ім. 8 Березня Братського району Миколаївської області дітей щоденно годували галушками з борошна грубого помелу та супом з пшона, заправленим олією, а в колгоспах ім. Леніна та ім. Шевченка Срібнянського району Чернігівської області, окрім пшона та картоплі, діти нічого не отримували на день [8, 14]. Там же, де видавалися додаткові продукти, вони видавалися у крайній мізерній кількості. Наприклад, дитячий садок с. Сланівка колгоспу ім. Щербакова Новобугзького району Миколаївської області, в якому перебувало 20 дітей, окрім 1,5 кг кукурудзяного борошна низької якості та 1,5 кг пшеничного борошна простого помелу на день отримували на всіх ще 2 яйця та 6 л. молока [8, 14].

Колгоспи навіть не переймалися питаннями постачання до своїх дошкільних закладів вітамінної продукції. У 1958 р., наприклад, Криничанська районна рада, через крайній низький рівень забезпеченості дитячих садків у своїх колгоспах овочами і фруктами виділили кожному господарству по 300 крб для проведення вітамінізації їхніх дітей [11, 63].

У першій половині 1960-х рр. ситуація мало змінилася на краще. Як і раніше, дитячі дошкільні установи не забезпечувалися належним асортиментом продуктів. Мала місце заміна цінних у біологічному плані продуктів іншими, менш поживними. У багатьох колгоспних садках замість масла вершкового, сиру, м'яса, риби, яєць споживалися тільки круп'яні та макаронні вироби, картопля, сало, маргарин та олія. Як і раніше, діти не отримували або отримували у неналежній кількості молоко, вітаміни, солодощі. Наприклад, при перевірці у 1960 р. колгоспних дитячих садків Кіровоградської області з'ясувалося, що всі перевірені заклади недоотримали десятки кілограмів вершкового масла, молока, цукру. У них навіть дітей ясельних груп годували салом і маргарином замість масла [13, 53]. А виконавчий комітет Криничанської районої ради,

перевіривши у 1965 р. стан з харчуванням у дошкільних закладах своїх колгоспів, виявив, що «харчування в них складалося з борошна, вермішелі, пшона, молока. Зовсім не видавалися мед, масло, сметана. А фрукти видавалися у недостатній кількості. Харчування було малокалорійне, одноманітне» [14, 19].

Відповідними стану роботи і матеріальної бази колгоспних дитячих закладів були виховання і догляд за дітьми. Через низький якісний склад працівників вони були на крайній низькому рівні. Це пояснювалося тим, що працювали там вихователями і завідуючими не фахівці, а люди, призначені головами колгоспів зі складу членів артільей. Через нерозуміння ролі і значення дошкільних дитячих закладів у житті селян, вони не вважали роботу у них важливою ділянкою. Тому й не дбали про те, щоб у господарствах були фахові вихователі. Навіть на спеціальні двотижневі курси з підготовки вихователів, які щорічно організовувалися у районних центрах перед початком сільськогосподарських робіт, дуже часто не направляли людей. Але, якщо і були такі, що закінчували курси вихователів, то голови колгоспів, вважаючи, що ця робота не потребувала значних зусиль, ставили туди не їх, а непрацевдатних, літніх жінок, інвалідів, які не могли забезпечити ні належного догляду, ні, тим більше, виховання дітей, що були їм доручені. Наприклад, у колгоспі ім. Калініна Овруцького району Житомирської області завідувачем садком був призначений інвалід, функції якого полягали лише в отриманні продуктів харчування. Все ж інше по черзі мусили робити матері дітей, що перебували у садку, або дівчатка-підлітки, яким важко було працювати на польових роботах [15, 4].

Через таке траплялися досить прикрі ситуації. Наприклад, нерідкими були випадки направлення на роботу в дитячі установи небезпечно хворих колгоспниць. Так, у 1960 р. у колгоспі «Україна» Криничанського району Дніпропетровської області його керівник поставив працювати вихователю хвору на туберкульоз легенів колгоспницю [16, 153].

На працюючих у колгоспних дошкільних закладах не поширювалися ніякі пільги, що мали їхні колеги у містах. Саме через те, що керівництво господарств їхню роботу не вважало за важливу і соціально значиму, воно відповідним чином і оцінювало її. Тож зарплатня завідуючої та вихователки не перевищувала середньої зарплатні рядової колгоспниці. Про її рівень можна отримати уявлення з штатного розкладу адміністративно-управлінського апарату колгоспу ім. Молотова Криничанського району Дніпропетровської області. У 1960 р. завідувач дитячим садком і куховарка отримували за один день своєї роботи 1,5 трудові дні, няня за догляд за групою з 4–5-и грудних дітей або дітей старшого віку у кількості 15 осіб – 1,25 трудові дні. Це становило відповідно 45 та 37,5 трудових днів на місяць. Тоді, як скажімо касир-рахівник отримував 60, помічник бухгалтера – 70 трудових днів, не говорячи вже про старший управлінський та керівний персонал [17, 6,21]. У 1964 р., коли господарство вже працювало в умовах грошової оплати праці своїх працівників, завідуючий було встановлено зарплатню в розмірі 40 крб, а всім іншим працівникам – по 30. Це становило відповідно 12 і 13 місця з 14 рівнів оплати працівників

адміністративно-управлінського та обслуговуючого апарату господарства [18, 22].

Серйозною проблемою для колгоспних дошкільних закладів була неможливість забезпечити в них належне духовне виховання та відповідне медичне обслуговування дітей. На відміну від міста, де з дітьми регулярно проводилися заняття з музики, співів, танців, малювання, у переважній більшості дитячих садків села про це взагалі не йшлося. У той час, як у міських дитячих садках були медичні кабінети і в їхніх штатах обов'язково була медична сестра, яка слідкувала за станом здоров'я дітей, санітарним станом приміщень, якістю продуктів, відповідністю страв санітарним і дієтичним нормам, один-два рази на місяць обов'язково дітей оглядав педіатр, в селі цього не було. Медичний догляд за дітьми там взагалі був серйозною проблемою. Через недостатній рівень забезпеченості сільської медицини медперсоналом, практики регулярного обстеження малюків у дитсадках не існувало. Медогляди відбувалися епізодично. При тій антисанитарії, що була у колгоспних садках, недотриманні правил гігієни така ситуація призводила до значної захворюваності різноманітними хворобами. Так, у 1955 р. у колгоспі ім. Чапаєва Харцизького району Сталінської області п'ятеро дітей, через відсутність у садку необхідної кількості рушників і мила, захворіли на кон'юнктивіт [13, 15], а влітку 1956 р. в Херсонській, Кримській, Вінницькій областях мали місце харчові отруєння дітей [18, 67]. У 1958 р. у дитячих садках Криничанського району Дніпропетровської області діти масово хворіли на кишкові захворювання, кір, коклюш, скарлатину [11, 61].

Висновки. Отже, у 1950-х – першій половині 1960-х рр. дошкільна виховна сфера система села перебувала у досить непростій ситуації. Вона повністю залежала від керівників колективних господарств, позиція багатьох з яких, з одного боку, та слабка економіка яких, – з іншого, не дозволяли приділяти їй роботі належної уваги і відповідного матеріального, фінансового і організаційного забезпечення. У результаті, сільські дошкільні установи мали вкрай бідну матеріальну базу, незадовільне кадрове забезпечення, не відповідали медичним, педагогічним вимогам, не мали умов для належного утримання дітей, їх фізичного і духовного виховання. Цим вони серйозно поступалися своїм міським аналогом. Така ситуація була однією з реалій тогочасного повсякденного буття села.

Список використаної літератури та джерел

1. Лубко І. М. Спроби аграрних перетворень М. С. Хрущова та їх вплив на українське село (1953 – 1964): автореф. дис. на здобут. наук. ступеня канд. іст. наук / І. М. Лубко. – Черкаси, 2002. – 23 с.
2. Марченко В. О. Повсякденне життя дітей Наддніпрянщини у повоєнні роки (1945-1950 рр.) / В. О. Марченко // Наукові записки з української історії: Зб. наук. ст. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 29. – С. 185-189.
3. Марчук В. В. Особисті підсобні господарства в соціально-економічному житті України (друга половина 40-х – перша половина 60-х рр. XX ст.): автореф. дис. ... наук. ступеня канд. іст. наук / В. В. Марчук. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
4. Рибак І. В. Соціально-побутова інфраструктура українського села. 1921 – 1991 / І. В. Рибак. – Кам'янець-Подільський, 2000. – 303 с.

5. Романюк І. М. Українське село у 50-х першій половині 60-х рр. XX ст. / І. М. Романюк. – Вінниця: Книга-Вега, 2005. – 256 с.

6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОВУ) – Ф. 27. – Он. 19. – Спр. 5976.

7. ЦДАВОВУ. – Ф. 582. – Он. 11. – Спр. 494.

8. ЦДАВОВУ. – Ф. 582. – Он. 11. – Спр. 516.

9. ЦДАВОВУ. – Ф. 166. – Он. 15. – Спр. 4757.

10. ЦДАВОВУ. – Ф. 166. – Он. 15. – Спр. 1751.

11. Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДО). – Ф. 1703. – Он. 1. – Спр. 347.

12. ДАДО. – Ф. 1703. – Он. 1. – Спр. 383.

13. ЦДАВОВУ. – Ф. 1. – Он. 15. – Спр. 2012.

14. ДАДО. – Ф. 1703. – Он. 1. – Спр. 594.

15. ЦДАВОВУ. – Ф. 1. – Он. 22. – Спр. 153.

16. ДАДО. – Ф. 4960. – Он. 1. – Спр. 360.

17. ДАДО. – Ф. 5932. – Он. 1. – Спр. 576.

18. ДАДО. – Ф. 5932. – Он. 1. – Спр. 73.

References

1. Lubko I. M. (2002). *Attempts of agrarian transformations of M. S. Khrushchev and their influence on the Ukrainian village (1953 - 1964): Extended abstract of Candidate's thesis.* Cherkasy (in Ukr.)
2. Marченко V. O. (2012) *Everyday life of children of Naddniprianschyna in post-war years (1945-1950).* *Naukovi zapysky z ukrayins'koyi istoriyi (Scientific messages from Ukrainian history)*, 29, 185-189 (in Ukr.)
3. Marчук V. V. (2007) *Personal subsidiary economies in socio-economic life of Ukraine (the second half of 40th is the first half 60th of XX of century): Extended abstract of Candidate's thesis* Zaporizhzhja (in Ukr.)
4. Rybak V. I. (2000). *Social and mode infrastructure of the Ukrainian village. 1921 – 1991.* Kamjanets-Podil'skyi (in Ukr.)
5. Romanjuk I. M. (2005). *Ukrainian village in 50 to the first half 60th of XX of century.* Vinnyteja (in Ukr.)
6. *Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine, fund 27, description 11, archive file 19.*
7. *Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine, fund 582, description 11, archive file 494.*
8. *Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine, fund 582, description 11, archive file 516.*
9. *Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine, fund 166, description 15, archive file 4757.*
10. *Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine, fund 166, description 15, archive file 1751.*
11. *State Archive of Dnepropetrovsk region, fund 1703, description 1, archive file 347.*
12. *State Archive of Dnepropetrovsk region, fund 1703, description 1, archive file 383.*
13. *Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine, fund 1, description 15, archive file 2012.*
14. *State Archive of Dnepropetrovsk region, fund 1703, description 1, af. 594.*
15. *Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine, fund 1, description 22, archive file 153.*
16. *State Archive of Dnepropetrovsk region, fund 4960, description 1, archive file 360.*
17. *State Archive of Dnepropetrovsk region, fund 5932, description 1, archive file 576.*
18. *State Archive of Dnepropetrovsk region, fund 5932, description 1, archive file 73.*

O. Nikilev

УДК 001.891:631.147(477)«19/20»

**PRESCHOOL-EDUCATOR SPHERE OF
UKRAINIAN VILLAGE OF MIDDLE OF 1950-X-
OF MIDDLE OF 1960-X OF PP. :
REALITIES OF DAILY OCCURENCE**

One of the the least worked out problems of history of village of the second half of XX of century there is social history. And although in a last period labours appeared with this problem, however in examined them only her separate aspects. Therefore, the considerable circle of problems of sociocultural, соціально-побутового character was not yet found the illumination. To their number, in particular, it is fixed and such, practically not investigational, as terms, in that there was education of rising generation, reality, in general the state of the system of preschool establishments on a village.

The analysis of study of problem of functioning of the system of child's preschool establishments is carried out on the village of middle of 1950th - middles 1960th.

Shown that she did not get the proper illumination. It is marked, that opening of child's preschool establishments, them skilled, food, material providing, organization of education, medical supervision were not in priority of leaders of economies. It is shown that opening of child's preschool establishments, them skilled, food, material providing, organization of education, medical supervision of whether were not in priority of leaders of economies. The usual phenomenon were considerable delays with opening of child's establishments. In many economies they did not work quite. They were opened in maladjusted, badly equipped building, in the inhabited houses of collective farmers. Their apartments did not absolutely answer the amount of children, that for them were. Kitchen and table belonging hard and soft to the inventory was not enough chronically, bed linen, pillows, blankets, beds, pots for sending of natural necessities, towels, tableware, spoons, toys. There was limit nature of assortment of foods, their food value, calorie content and vitaminizing, is subzero. Corresponding to the state of work and material base of a collective farm child's establishments there were education and supervision upon children. Educators and managers not specialists, but people appointed by the chairmen of collective farms from composition of members of artels, worked as. Not uncommon were cases of direction to work dangerously of sick collective farmers. The salary of manager and nursery governess did not exceed the middle salary of ordinary collective farmer. A serious problem for of a collective farm preschool establishments was impossibility to provide the proper spiritual education and corresponding medical service of children in them. Practice of regular inspection of kids did not exist in kindergartens, that had resulted in considerable morbidity of children by various illnesses. Reasons of such situation are analysed. Drawn conclusion, that in the middle of 1950th - rural preschool establishments had an extremely poor material base, unsatisfactory skilled providing the first half 1960th, did not answer medical, pedagogical requirements, did not have terms for the proper maintenance

Key words: *village, agriculture, kinder gardens, social-cultural development, social structure.*

В. Д. Орехівський

кандидат технічних наук, здобувач Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України

**ЕВОЛЮЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ
ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В ПП
«АГРОЕКОЛОГІЯ» У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ –
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ**

Встановлено, що система органічного землеробства, розроблена та впроваджена С. Антоном у ПП «Агроєкологія» упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст., базується на застосуванні структури посівних площ і спеціалізованих сівозмін, мілкого безпліцевого обробітку ґрунту, вирощування багаторічних бобових трав, сидератів та внесення органічних добрив, а також екологічно безпечних агротехнічних і біоценотичних заходів у технологіях вирощування сільськогосподарських культур. Визначено, що впровадження системи органічного землеробства у вітчизняних господарствах, забезпечує підвищення продуктивності сільськогосподарських культур та збереження родючості ґрунту, покращує водний, поживний та фітосанітарний стан ґрунту і посівів, попереджує ерозійні процеси та сприяє збільшенню отримання екологічно чистої продукції.

Ключові слова: *еволюція, система органічного землеробства, продуктивність, родючість ґрунту, фітосанітарний стан, екологічно чиста продукція.*

Постановка проблеми. Нині природне середовище, в якому ми живемо, змінюється швидше, ніж проходить адаптація до нього людини, що негативно позначається на її здоров'ї. Оскільки наш генотип формувався впродовж тисячоліть на основі природних продуктів, то нині негативний вплив навколишнього середовища руйнує генотип людини, завдаючи шкоди національному генотипу. При цьому екологічно залежні захворювання неспецифічного характеру, що нерідко виникають на основі зміненого зовнішнього середовища, виступають в якості початкових для розвитку патогенетичних механізмів.

У всьому цивілізованому світі, як і в Україні, стає все більше прихильників екологічно безпечного способу життя, за якого виробництво екологічно чистої продукції є однією з основних вимог. Відомому ескулапу античності Гіппократу належить відомий вислів про те, що їжа має бути ліками, а ліками має бути їжа [1, 3]. Тому виробництво органічної продукції, яка повинна бути вільною від токсичних, алергенних і канцерогенних речовин, натуральною, забезпеченою рослинною клітковиною, розчинною, збалансованою за вмістом повноцінних рослинних і тваринних білків, жирів, вітамінів та мікроелементів, містити комплекс натуральних антиоксидантів, на сьогодні є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих напрямів виробництва органічної продукції присвячено праці вчених: П. Бойка (2005), С. Антонця (2011), П. Стецишин (2011), Н. Коваленко (2014), В. Писаренка, П. Писаренка (2008, 2017) та ін. Однак, вважаємо необхідними подальші дослідження в цьому напрямку, у структурі якого найважливішим є з'ясування питань вирощування екологічно чистої продукції як здійснення системи